

може бути класифікована на певні види; роль і значення юридичної техніки тлумачення норм права проявляється у правотворчості, реалізації норм права, систематизації та інших видах юридичної діяльності; юридична техніка тлумачення норм права переважно ґрунтується на досягненнях юридичної науки, головним чином теорії права; застосування юридичної техніки тлумачення норм права має знаходитися в межах права.

Юридична техніка тлумачення норм права повинна слугувати закріпленню, забезпеченню та реалізації прав і свобод людини й громадянина.

Ключові слова: норма права, правотворчість, реалізація норм права, тлумачення норм права, юридична техніка, юридична техніка тлумачення норм права.

Dzeiko Zh. O. Legal technique of interpretation of the law: theoretical and legal aspects

In her work, the author proposes a system of means, methods, techniques and rules for the exercise of legal activity by subjects of law to understand and, if necessary, to explain the content of the law, aimed at obtaining a legal result.

It is true that the main features of legal technology for the interpretation of norms of law are: it is a relatively autonomous element of the legal situation, which derives from its qualitative and quantitative characteristics; The essence of the legal technique of interpreting norms of law is that it corresponds to the essence of the law and the level of development of the legal system; its application is carried out as a result of the thoughtful, willful activity of subjects of law; The content of the legal technique for interpreting the law includes a system of means, means, techniques and rules for understanding and, where necessary, explaining the law; In the form in which its content is expressed, the legal technique of interpreting the rules of law is embodied in certain means, methods, techniques and rules; the legal technique of interpreting the rules of law may be classified into types; The role and importance of the legal technique in the interpretation of norms of law is revealed in the law-making and in the implementation of norms; the legal technique of the interpretation of norms of law is mainly based on the achievements of the legal science, namely the theory of law; The application of the legal technique to the interpretation of the law must be within the limits of the law.

The legal technique of interpreting the norms of law should serve to affirm, safeguard and realize human and civil rights and freedoms. The essence and social function of legal technology in the interpretation of norms of law is manifested in law-making and in the implementation of norms of law.

Keywords: rule of law, law-making, realization rule of law, interpretation rule of law, legal technique, legal technique of interpretation of the law.

DOI: 10.33663/2524-017X-2021-12-10

УДК 340.132

*Марія Іванівна Мірошніченко,
професор кафедри теорії та історії
Інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, професор
ORCID: 0000-0001-8142-9340*

ДО ПИТАННЯ ВИНИКНЕННЯ СИСТЕМНИХ ПОМИЛОК В ТЛУМАЧЕННІ ПРАВА У ЗВ'ЯЗКУ З ПРОБЛЕМОЮ ОБ'ЄКТА ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Постановка проблеми. Проблема тлумачення права стає особливо актуальною у зв'язку із зростанням ролі права як соціального феномену в життєдіяльності суспільства, держави, окремої особи. Правове поле пронизує фактично усі сфери суспільного буття. Отже, помилки в теорії і практиці тлумачення права можуть негативно впливати на тенденції його правового розвитку. Є різні типи помилок – випадкові, навмисні, ненавмисні, логічні, філологічні, системні тощо. Названі типи помилок завдяки родовому поняттю «невідповідність», через яке визначають помилку, зустріча-

ються і в тлумаченні права. Визначені предметом юридичної техніки випадкові, логічні та інші помилки в тлумаченні права значною мірою обумовлені незнанням чи неправильним розумінням джерел права, а також юридичних властивостей інтерпретаційних (правотлумачних) актів тощо. Всі вони, незалежно від форми існування, чи то у правовому пізнанні, чи у правовій поведінці (діях, операціях) суб'єктів, чи у юридичних документах, зазвичай інтерпретуються у контексті невідповідності встановленим вимогам, правилам, еталонам, зразкам.

Природа системних, а точніше, концептуальних, помилок в тлумаченні права – інша. Вони, зазвичай, інтерпретуються у контексті невідповідності принципам і фундаментальним цінностям правового життя, які є обов'язковим складником змісту будь-якої правової цінності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему природи юридичних помилок в цілому та помилок в тлумаченні права, зокрема, як на рівні загальної теорії права, так і в межах галузевих юридичних досліджень порушували В. Абрамова, В. Баранов, Т. Безрукова, М. Вопленко, Ю. Власов, М. Голубєва, М. Давидова, Ж. Дзейко, П. Євграфов, Є. Євграфова, І. Зайцев, А. Зубенко, В. Карташов, В. Колосовський, В. Лазарєв, А. Лашков, О. Лісюткін, А. Марченко, Т. Марітчак, Н. Оніщенко, С. Пішіна, В. Сирих, Ю. Тодика, В. Фалєєв, І. Чулкова, В. Якушин та ін.

На окрему увагу заслуговує стаття проф. Н. Оніщенко [1], в якій наголошується на доктринальних помилках, котрі призводять «... до значних деформацій, деструкцій у правовому розвитку», а замовчування, зокрема людиноцентристської проблематики, зумовило «... майже повну відсутність розробки інституту юридичної відповідальності держави перед громадянським суспільством і людиною» [1, с. 80]. Як видається, наведена цитата яскраво демонструє зв'язок доктринальних помилок в тлумаченні права з конкретно державоцентристським напрямком в юридичній науці. А ширше, з тим чи іншим пануючим, на рівні доктрини, типом правового розуміння. А це вже проблема об'єкта юридичної науки, вираженого в дихотомії соціальних інститутів «право – держава», відношення і взаємозв'язок яких по-різному інтерпретується в рамках різних типів правового розуміння.

Серед усіх відомих способів тлумачення права в парадигмі різних типів праворозуміння маркером присутності чи відсутності системних помилок в тлумаченні права виступає саме спеціально-юридичний спосіб тлумачення, заснований на спеціально-юридичних факторах: а) особливостях праворозуміння; б) домінування в юридичній науці конкретного суспільства і в конкретному історичному часі тих чи інших юридичної доктрини, поглядів, теорій щодо сутності права, його функціональної ролі в суспільстві; в) особливостях юридичної практики; г) рівні розвитку правової дійсності: правосвідомості, правових інститутів, юридичної техніки тощо); р) легітимності права [2, с.11]. Серед цих факторів, на наш погляд, визначальними в обґрунтуванні інтерпретаційного рішення є особливості правового розуміння, панування юридичної доктрини і легітимність права (соціальний конструкт, витворений владою).

Мета статті. Здійснено спробу довести, що вагома причина існування системних помилок в тлумаченні права прямо пов'язана з проблемою розуміння об'єкта юридичної науки.

Методологія дослідження. Дослідження проведено в рамках системного підходу методом логічного аналізу. Встановлювалися зв'язки між структурними елементами об'єкта юридичної науки та з'ясувалася залежність появи системних помилок в тлумаченні права від тієї чи іншої наукової інтерпретації цього зв'язку.

Основні результати дослідження. Оминаючи поле дискусії про об'єкт, предмет і метод юридичної науки, наведемо авторське розуміння, яке ляже в основу наших міркувань. Воно корелює з поглядами науковців, котрі переконані, що в полі зору юридичної науки мають перебувати і право, і держава у взаємодії. Об'єктом юридичної науки є цілісний нормативно-інституціонально-регулятивний комплекс, що сформувався в процесі функціональної взаємодії права та держави, включений в єдину систему досягнення соціальної стабільності суспільства в онтичній площині співвіднесення суспільного і правового порядків.

Із наведеного визначення випливає, що структура об'єкта юридичної науки виражена в дихотомії відношення соціальних інститутів «право – держава», а його обсяг вичерпується, відповідно, поняттями «право» і «держава». У внутрішньому зв'язку цих понять базовим для юридичної науки єпізнання сутності і функціональної ролі права, механізму його «самоформування» (вираженого в термінах «правоутворення», «правозакріплення» [3, с. 25]) та правореалізації, догми права тощо. Держава ж присутня винятково у контексті зв'язаності з правом як формальний соціальний інсти-

тут, діяльність якого заснована на чітких принципах (правових актах, законах, указах, регламентах, інструкціях), а управлінські і контрольні функції здійснюються на підставі санкцій, пов'язаних із заохоченнями та покараннями (адміністративним та кримінальним).

Отже, в логічній структурі об'єкта юридичної науки присутні дві дихотомічні опозиції, виражені у відношенні «право-держава». Кожна окремо презентує, відповідно, юридичні і державно-політичні проблеми. Ідеальною першоосновою (фактором), що з'єднує ці дві опозиції в єдине ціле, є поняття природного права, зорієнтоване на глибинні моральні і духовні структури в механізмі дії права [4, с. 134-135]. Присутність цієї ідеальної першооснови свідчить, що і юридичний, і державно-політичний ухили в об'єкті юридичної науки є відображенням глибинних моральнісної та духовної проблем, отже, їх вирішення на законодавчому рівні обов'язково вимагає звернення до критерію справедливості позитивних законів, тобто відповідності чи невідповідності позитивного права (закону) цінностям людського буття у його соціально-правовому розвитку. Цим критерієм є природне право (за більш влучною інтерпретацією проф. Олександра Костенка, закони природного права). «Право як соціальний феномен, – зауважує науковець, – це закони природного права, відкриті людьми і втілені законодавцем в форму позитивного законодавства» [5]. В інституціональному вимірі – це «...заснований на законах природи, яким надано форми законодавства і правової практики, інститут забезпечення соціального порядку, сприятливого для нормального існування людей в суспільстві» [6, с. 102].

Тлумачення права у будь-якій формі і значенні – це лише техніка, спосіб, інструмент у загальному процесі пізнання права чи закону. Воно є похідним від власне права. У цьому разі, як видається, причина помилок системного характеру у тлумаченні права укорінена в проблемі (на ній наголошує проф. О. Костенко) відсутності в сучасному правознавстві наукового обґрунтування основного питання юридичної науки: «Право – це витвір природи чи людей? А якщо того й іншого, то яка роль природи і яка роль людей у творенні права?» І далі науковець зауважує: «Відповідь саме на це питання, на нашу думку, дасть можливість зрозуміти, що таке право. А зрозумівши це, люди будуть розумно користатися із права, уникаючи, зокрема, правового свавілля і правових ілюзій» [6, с. 98]. Додамо (у контексті наших міркувань), і системних помилок у тлумаченні права.

Класик французької соціологічної школи, російський філософ права Г. Гурвіч (1874-1954) на основі ідеал-реалістичного підходу до розуміння права та на протигагу аргументам позитивістів щодо його природи, вперше в історії правової думки сформулював принципи «тотального бачення права»: «Право не зводиться до норм права «позитивного», – пише Г. Гурвіч, – воно існує на різних рівнях соціальної дійсності і є формою втілення та реалізації цінностей, виникає не завдяки наказу можновладців, а стихійно в процесі неорганізованого спілкування і лише після свого виникнення підлягає фіксації в різних джерелах позитивного права» [7, с. 286].

З огляду на вище викладене, зазначимо, щоб уникнути системних помилок в тлумаченні права, доцільно на рівні офіційної юридичної доктрини закріпити таке поняття права, яке відображало б об'єктивні тенденції правового розвитку людства відповідно до вимог законів природного права та універсальні правові цінності, що сформувалися на перетині задоволення матеріальних і духовних потреб суспільства, не залишаючи поза увагою те, що належить до буття права, а саме: межі державної діяльності в процесах правоутворення, правозакріплення і правореалізації, закономірності та особливості генезису права, його функціональну роль у зв'язку із державою в забезпеченні справедливого правового порядку, інструментальні можливості закону та діяльність суду в протидії правопорушенням тощо. В порядку полеміки пропонуємо власну версію визначення такого поняття. Право – це об'єктивно зумовлена, раціонально обґрунтована через зріз всезагального інтересу система вивірених суспільною практикою принципів, інститутів, норм, правил поведінки (які в системній взаємодії змістовно і по суті не суперечать усталеним в конкретному соціумі вимогам моралі та дії законів природного права), функціонування і реалізація яких пов'язані з владними інститутами, котрі володіють визнанням правом (привілеєм) здійснювати примус.

У цілому, погоджуючись із вагомими аргументами Н. Оніщенко на користь конкретно визначених нею ефективних засобів і шляхів протидії та усунення юридичних помилок, серед яких особливо наголошується на ефективності автентичного (авторського) та судового тлумачення [1, с. 80], наведемо кілька прикладів про негативні наслідки для юридичної практики, розвитку суспільства і держави, що мали місце у зв'язку з автентичним і судовим тлумаченням права.

Внаслідок контрреволюційного перевороту більшовиків у 1917 році, актуальною проблемою у юридичній науці була заміна права революційним насиллям диктатури пролетаріату та розробка

критеріїв рецепції дореволюційного досвіду праворозуміння в нових умовах заперечення права (автори Д. І. Курський, Є. Б. Пашуканіс). Як наслідок, запанувала ідея правового нігілізму.

Право – категорія ідеологічно нейтральна. Проте в контексті нового праворозуміння, закріпленого на рівні Конституції СРСР (1924) та матеріалізованого в нормах Цивільного і Кримінального кодексів 1922-1926 років запанувала ідея, що право – це один із підвидів ідеології, творцем якої є держава диктатури пролетаріату (автор П. І. Стучка, основоположник «радянського права», яке узаконювало свавілля держави). Дискусії щодо розуміння природи і сутності права 20-30-х рр. ХХ ст. завершилися формуванням цілісної правової концепції прокурора А. Я. Вишинського, яка склала основу юридичної доктрини, названої згодом «офіційним гріхопадінням». Варто згадати сумнозвісну доктрину «колгоспного» права, в парадигмі якої здійснювався узаконений злочин геноциду українського народу.

Показовим прикладом системної помилки в тлумаченні норм кримінального права є постанови Пленумів Верховного Суду СРСР та Верховного Суду УРСР періоду 60-90-х рр. ХХ ст. у кримінальних справах з питань застосування законодавства у частині усунення прогалин в розумінні форм та видів організованої злочинної діяльності, що обернулось витісненням у сферу невидимої частини кримінальних практик організованої злочинності. Істотно, що через некоректне відображення цього явища в сучасному кримінальному законодавстві України організована злочинність і сьогодні фактично перебуває поза сферою кримінально-правового впливу.

Вирішення завдання адаптаційної трансформації правової системи України до викликів глобалізації та протидії юридичній експансії актуалізують на рівні доктрини проблему типологічної її ідентифікації [9], але недоліки у понятійно-категоріальному апараті, як одного з видів доктринальних помилок [1, с. 79], ускладнюють роботу в цьому напрямку.

Висновки. Системні (концептуальні) помилки у тлумаченні права виникають за умов невідповідності тлумачення принципам та фундаментальним цінностям правового життя, які є обов'язковим складником змісту будь-якої конкретної правової цінності. Це проблема об'єкта юридичної науки.

У парадигмі різних типів праворозуміння маркером присутності чи відсутності системних помилок в тлумаченні права виступає спеціально-юридичний спосіб тлумачення, заснований на спеціально-юридичних факторах.

Питання неякісного тлумачення правових приписів зачіпає сферу правоутворення, правозакріплення і правореалізації. У цьому разі доцільно на рівні офіційної юридичної доктрини закріпити таке поняття права, яке відображало б об'єктивні тенденції правового розвитку людства відповідно до вимог законів природного права та універсальні правові цінності, що сформувалися на перетині задоволення його матеріальних і духовних потреб.

Список використаних джерел

1. *Онїщенко Н. М.* До питання про доктринальні юридичні помилки: природа та шляхи подолання. Часопис цивільного і кримінального судочинства. № 2 (29). 2016. С.75-84.
2. *Березовская Е. В.* Правотолкование и индивидуальное правовое регулирование. Казань, 2005. 33 с. <https://core.ac.uk/download/pdf/197378524.pdf> (дата звернення 28.04.2021)
3. *Цвік М.* Праворозуміння (значення повторюваності суспільних відносин для його дослідження). Право України. № 4. 2010. С. 22-29.
4. *Мірошниченко М. І.* Природа, поняття звичаєвого права та його функціональна роль в структурі права. Право України. №10. 2020. С.130-144.
5. *Костенко М.* Тези до соціально-натуралістичної теорії природного права. www.academia.edu/41029743/Костенко_Тези_про_природне_право (дата звернення 04.07.2020).
6. *Костенко М.* Соціальний натуралізм як методологічний принцип філософії права. Проблеми філософії права (2006-2007). Т. IV-V. С. 98-106.
7. *Петербургская школа философии права.* К 150-летию со дня рождения Льва Петражицкого : сборник статей; ред. Поляков А. В., Тимошина Е. В. СПб. гос. университет, 2018. 649 с.
8. *Miroshnychenko M. I.* Legal system of Ukraine the conditions of legal expansion: adaptive transformation in the context of the problem of its typological identification // The latest development of the modern legal sciences and education in Ukraine and EU countries: an experience, challenges, expectations : Collective monograph. Riga, Latvia : «Baltija blishing», 2021. 604 p. С. 392-406.

References

1. *Onishchenko N. M.* Do pytannia pro doktrynalni yurydychni pomylyky: pryroda ta shliakhy podolannia. Chasopys tsyvilnoho i kryminalnoho sudochynstva. №2 (29). 2016. S.75-84.
2. *Berezovskaya E. V.* Pravotolkovanie i individualnoe pravovoe regulirovanie. Kazan, 2005. 33 s. <https://core.ac.uk/download/pdf/197378524.pdf> (data zvernennya 28.04.2021).
3. *Tsvik M.* Pravorozuminnia (znachennia povtoriuvanosti suspilnykh vidnosyn dlia yoho doslidzhennia). Pravo Ukrainy. № 4. 2010 S. 22-29.
4. *Miroshnychenko M. I.* Pryroda, poniattia zvychaievoho prava ta yoho funktsionalna rol v strukturі prava. Pravo Ukrainy. № 10. 2020. S. 130-144.
5. *Kostenko M.* Tezy do sotsialno-naturalistychnoi teorii pryrodnoho prava. www.academia.edu/41029743/Kostenko_Tezy_pro_pryrodne_pravo (data zvernennia 04.07.2020).
6. *Kostenko M.* Sotsialnyi naturalizm yak metodolohichni pryntsyf filosofii prava. Problemy filosofii prava (2006-2007). T. IV-V. S. 98-106.
7. *Peterburhskaiia shkola fylosofyy prava. K 150-letiyu so dnia rozhdeniya Lva Petrazhytskoho* : sbornyk statei; red. Poliakov A. V., Tymoshyna E. V. SPb. hos. un-t, 2018. 649 s.
8. *Miroshnychenko M. I.* Legal system of Ukraine the conditions of legal expansion: adaptive transformation in the context of the problem of its typological identification) // The latest development of the modern legal sciences and education in Ukraine and EU countries: an experience, challenges, expectations : Collective monograph. Riga, Latvia : «Baltija blishing», 2021. 604 p. С. 392-406.

Мірошніченко М. І. До питання виникнення системних помилок в тлумаченні права у зв'язку з проблемою об'єкта юридичної науки

У запропонованій статті автором здійснено спробу доведення, що вагома причина існування системних помилок в тлумаченні права прямо пов'язана з проблемою розуміння об'єкта юридичної науки. Дослідження проведено в рамках системного підходу методом логічного аналізу. Висвітлено авторське розуміння об'єкта юридичної науки, розкрито його логічну структуру. Встановлено зв'язки між структурними елементами та з'ясовано залежність появи системних помилок в тлумаченні права від тієї чи іншої наукової інтерпретації цього зв'язку. Висловлено гіпотетичне судження, що вирішення питання уникнення системних помилок у тлумаченні права доцільно здійснювати в рамках проблеми основного питання правознавства. У цьому разі, слід послуговуватися закріпленим на рівні офіційної юридичної доктрини таким поняттям права, яке відображало б об'єктивні тенденції правового розвитку людства відповідно до вимог законів природного права та універсальні правові цінності, що сформувалися на перетині задоволення його матеріальних і духовних потреб.

Ключові слова: помилка, юридична помилка, системні помилки тлумачення права, запобіжні заходи.

Miroshnichenko M. I. To the question of systemic errors in the interpretation of law in connection with the problem of the object of legal science

In the proposed article, the author tries to prove that the important reason for the existence of systemic errors in the interpretation of law is directly related to the problem of understanding the object of legal science. The research was conducted within the framework of a systematic approach by the method of logical analysis. The author's understanding of the object of legal science is highlighted, its logical structure is revealed. The connections between the structural elements have been established and the dependence of the appearance of systemic errors in the interpretation of the law on one or another scientific interpretation of this connection has been clarified.

It is emphasized that among all known ways of interpreting law in the paradigm of different types of legal understanding, the marker of the presence or absence of systemic errors in the interpretation of law is a special legal method of interpretation based on special legal factors: a) features of legal understanding; b) the dominance in the legal science of a particular society and in a particular historical time of certain legal doctrines, views, theories on the essence of law, its functional role in society; c) features of legal practice; d) levels of development of legal reality.

A hypothetical judgment is made that the solution of the issue of avoiding systemic errors in the interpretation of law should be carried out within the framework of the problem of the main issue of jurisprudence. Accordingly, the notion of law enshrined at the level of official legal doctrine should be used, which would reflect the objective trends of legal development of mankind in accordance with the laws of natural law and universal legal values formed at the intersection of material and spiritual needs of society. The author's definition of the following concept is proposed: law is an objectively determined, rationally substantiated through a slice of general interest system of principles, institutions, norms, rules of conduct verified by social practice (which in systematic interaction do not contradict the requirements of morality and actions of the laws of natural law), the functioning and implementation of which are associated with government institutions that have a recognized right (privilege) to exercise coercion.

A special vector of consideration is devoted to doctrinal legal errors, examples of negative consequences for the state, society due to systemic errors in the interpretation of law are given.

Keywords: error, legal error, system errors of interpretation of law, precautionary measures.

DOI: 10.33663/2524-017X-2021-12-11

УДК 340.0

*Тарас Олегович Дідич,
професор кафедри теорії
та історії права та держави Інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук
ORCID: 0000-0002-2442-8138*

ВЗАЄМОДІЯ ЗАКОНОТВОРЧОСТІ ТА ПОЛІТИЧНОГО ПЛЮРАЛІЗМУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. В юридичній літературі проблема взаємодії законотворчості та політичного плюралізму майже не піднімається та не досліджується. В цьому плані Д. В. Казаков вважає, що сьогодні вкрай важливим є осмислення законотворчості як об'єкта впливу різноманітних політичних течій в суспільстві, а також як його інструментальне призначення, яке, по суті, являє собою спосіб управління суспільством. Дослідження проблеми впливу політичного чинника на законотворчість, який є багатовекторним та багатогранним, потребує посилення дослідження відповідних форм прояву такого впливу та його результатів. Це доводить, на думку вченого, доцільність підключення різних наук до дослідження, оскільки правова теорія повинна передбачати все нові і нові аспекти пізнання свого предмета [1, с. 3]. Так само вченими наголошується і на зворотному впливові законотворчості на політичну сферу життєдіяльності суспільства (в тому числі і на рівень (стан) політичного плюралізму в суспільстві. – Прим. авт.), причому такий вплив має відповідні форми прояву в частині посилення політичного плюралізму, його збереження, охорони, захисту тощо [2, с. 5-6]. Актуальність наукового дослідження взаємодії законотворчості та політичного плюралізму в Україні визначається не лише недостатністю її наукової розробки, але і її пізнавальним, практичним та навчальним потенціалом. На нашу думку, взаємодія законотворчості та політичного плюралізму – це переважно інструментальна категорія, що являє собою особливості прояву законотворчості та політичного плюралізму, а також межі впливу один на одного, відповідно до яких можливо здійснити вимір функціонування зазначених правових феноменів, встановити динаміку їх розвитку або функціонування, визначити їх соціальне призначення, регламентаційний потенціал та стан їх реалізованості. Взаємодія законотворчості та політичного плюралізму визначає можливість їх виміру, встановлення відповідності законотворчості об'єктивним умовам політичного розвитку суспільства та навпаки – рівню відповідності політичного плюралізму вимогам, які закріплені законодавчо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В юридичній літературі питання здійснення законотворчості в цілому, а також питання функціонування політичного плюралізму як самостійних явищ, досліджені досить широко, водночас теоретико-правові та практичні аспекти їх взаємодії переважно розкриваються в правовій доктрині епізодично. Зокрема, окремі аспекти законотворчості і політичного плюралізму становили предмет дослідження таких вчених, як В. М. Баранов, Ж. О. Дзейко, Д. В. Казаков, В. М. Косович, В. С. Ковальський, А. П. Мазуренко, О. Ф. Скакун, С. С. Слинко, І. Д. Шутак, О. І. Ющик та інших, водночас лише в деяких наукових роботах вченими піднімається питання взаємодії законотворчості та політичного плюралізму, причому належна організація та забезпечення зазначеної взаємодії можливі лише за умови функціонування від-